

Dan PRISACARU

Doctor în istorie, colonel (rez) Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, Filiala Iași, cadru didactic asociat la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, România.

ALEXANDRU MARGHILOMAN – „MANTAUĂ DE VREME REA”

A ESTABLISHMENT-ULUI POLITIC ROMÂNESC ÎN ANII 1916–1918. REPERE

MOTTO:

„Eu, Brătianu, în caz de reușesc francezii; D-ta, Marghiloman, în caz de reușesc germanii.”

Constantin Bacalbașa, „Adevărul”, din 13 mai 1925

„Sire, când va fi nevoie mă vei găsi. Și când m-a chemat la 7 martie 1918, m-a găsit căine credincios pe treapta Dinastiei.”

Alexandru Marghiloman, Ședința Adunării Deputaților din
17 decembrie 1919

„România Mare nu s-a făcut nici după concepțiile dvs. politice, nici după planurile noastre... dacă reușea o concepție politică, pierdeam Basarabia, dacă reușea până la capăt altă concepție politică, nu aveam Ardealul. Și atunci, domnii mei, să ne plecăm fruntea înaintea unui geniu mai mare decât al nostru, înaintea unei pronii, care a fost mai înțeleaptă decât noi. Numiți-o Providență, numiți-o geniul rasei, botezați-o cum vreți voi; să știți că România a ieșit din instinctul tuturor românilor, nu din calculele făcute de unii.”

Alexandru Marghiloman, 1920

Ascensiunea și declinul politic ale celui supranumit „lordul valah”, Alexandru Marghiloman, se suprapune, în linii generale, cu cele ale conservatorismului românesc. Intrat în viața politică românească alături de junimiștii lui Petre P. Carp, se va impune în Partidul Conservator ca unul dintre cei mai capabili, abili și influenți oameni politici. Apogeul său coincide, din nefericire, cu una dintre perioadele de grele încercări, dar și de izbânzi, din istoria noastră

națională, aceea a primei conflagrații mondiale, care, pentru România a însemnat Războiul de Întregire Națională (15/28 august 1916 – 20 martie 1920). Ales președinte al Partidului Conservator în anul izbucnirii Primului Război Mondial, Alexandru Marghiloman avea să fie martor la încercările prin care va trece țara și al procesului ireversibil de ieșire din viața publică a formațiunii politice pe care o conducea [1, p. 7].

Potrivit aprecierii unor experți în politologie, măreția și decăderea lui Marghiloman și a conservatorismului românesc sunt situate între cele două păci de la București: din 10 august 1913, de la încheierea celui de-al Doilea Război Balcanic și din 24 aprilie/7 mai 1918, cu Puterile Centrale. Între ele este un arc de timp, care corespunde unei perioade de ascensiune și glorie, urmată de înfrângere și declin [2, p. 21-22].

După cum se cunoaște, în Consiliul de Coroană din 21 iulie/3 august 1914, Alexandru Marghiloman a susținut cu fermitate soluția neutralității, demonstrând, în termeni juridici, că România nu era obligată să intre în război alături de Puterile Centrale [3, p. 38-44]. Poziția lui Marghiloman a fost de a nu merge de partea Rusiei, cunoscut fiind faptul că aceasta urmărea accesul și controlul asupra Strâmtoarelor, fapt ce ar fi însemnat intrarea României în sfera influenței ruse. Neutralitatea era în concepția acestuia cea mai avantajoasă soluție, întrucât o alăturare de partea Triplei Alianțe ar fi reprezentat „părăsirea, pentru foarte multă vreme, a ideii românismului din Austria și alte locuri” [4, p. 230-236]. În final, Consiliul de Coroană va decide ca România să rămână neutră față de conflictul izbucnit, motivându-se că Austro-Ungaria a fost cea care a declarat război Serbiei și astfel nu se poate fi activat *casus-foederis* [4, p. 230-236].

Moartea Regelui Carol I l-a pus în dificultate pe Alexandru Marghiloman, deoarece Ion I.C. Brătianu începea să fie convins că nu mai este necesară crearea unei rezerve politice. În timpul vieții bătrânului suveran, președintele Partidului Național Liberal a apelat la această soluție pentru a-l convinge să accepte politica sa. Cu Regele Ferdinand nu mai era nevoie, în condițiile în care Ion I.C. Brătianu era acum sigur de ascendentul pe care îl avea asupra Familiei Regale, iar pe de altă parte, se angajase de partea Antantei, fiind sigur că aceasta va învinge. În noua situație, liderul conservatorilor îi era nefolositor. Marghiloman însă rămâne ferm în convingerea sa că țara are nevoie de o alternativă politică și că neutralitatea trebuie păstrată cu orice preț, ceea ce va duce, în vara

anului 1915, la ruptura Partidului Conservator, prin desprinderea grupării N. Filipescu – I. Lahovari. Aceasta se apropiase mult de Take Ionescu, susținând intrarea imediată a țării în război, de partea Antantei. Principalul susținător al lui Marghiloman va rămâne Titu Maiorescu, ale cărui idei cu privire la necesitatea unei rezerve politice pentru România sunt asumate și de „lordul valah” [5].

Peste doi ani, la Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916, liderul conservator s-a situat pe aceeași poziție, afirmând următoarele: „*Din mijlocul secolului al 17-lea Rusia luptă ca să iasă la Marea caldă. Azi acesta este singurul ei țel. Rog pe Rege să se gândească că dacă Rusia vine la Constantinopol, România este drumul care leagă Rusia cu Strâmtoarele. Chiar dacă n-ar putea Rusia să-și anexeze această cale – România, instalarea la Strâmtoare a marelui nostru inamic este moartea economică a țării. Cred că acesta este cel mai mare păcat pe care un Român poate comite împotriva viitorului țării. S-a făcut apel la concursul tuturor. Odată deciziunea luată, vom tăcea ! Aceasta este tot ce putem face pentru a nu rupe unitatea națională*” [4, p. 148-157].

Atitudinea lui Marghiloman va glisa însă ușor către filogermanism, motiv ce va ridica semne de întrebare din partea apropiaților și a adversarilor săi politici. Poziția sa favorabilă Triplei Alianțe era interpretată, în general, ca fiind doar calculul rece al unui politician abil, care înțelegea să nu se dea la o parte atunci când avea ocazia de a accede la putere. Una dintre explicații poate fi și aceea că asupra lui Alexandru Marghiloman a fost exercitată o influență majoră din partea fondatorilor Junimii: P.P. Carp și Titu Maiorescu. Aceștia l-au convins de faptul că Germania era singura putere capabilă să asigure securitatea României în fața expansiunii rusești. În același timp, trebuie reamintită loialitatea omului politic conservator față de Rege. La rândul său, Carol I și, ulterior, Ferdinand I, l-au privit pe Marghiloman ca pe o personalitate politică pe care se puteau sprijini, o alternativă la politica lui Ion I.C. Brătianu [5, p. 17-23].

Însă nu numai „lordul valah” a fost alături de Suveran în momentele dificile în care acesta

era presat de opinia publică să intre în război împotriva țării sale de origine, ci și premierul Ion I.C. Brătianu, chiar dacă aranjamentele sale politice erau diferite. Împreună cu Regele Ferdinand I, cei doi șefi de partide politice au analizat strategia cea mai favorabilă țării. Cunoscându-se că ambele tabere militare aflate în război aveau șansele lor de a învinge sau pierde, iar pentru România înfăptuirea idealului național însemna readucerea la trupul țării a teritoriilor din Austro-Ungaria și Imperiul Rus, soluția cea mai indicată a fost aceea a temporizării luării unei decizii finale până când situația de pe front ar fi înclinat balanța de partea uneia sau alteia dintre tabere și angajarea în negocieri care să aducă obținerea celor mai avantajoase condiții pentru Regatul României. Așadar, în timp ce Ion I.C. Brătianu încheia, la 18 septembrie/1 octombrie 1914 înțelegerea secretă cu Rusia („Acordul Sazonov-Diamandy”), Alexandru Marghiloman își însușea rolul de rezervă politică a regelui și, implicit, a țării, dacă Germania ieșea învingătoare. Există indicii temeinice că o înțelegere tacită a existat între cei doi oameni politici influenți ai României [5, p. 17-23].

Era o măsură de prevedere elementară pentru o țară mică care intra într-un conflict atât de mare, ca să-și asigure spatele în cazul în care s-ar fi confruntat cu o situație fără ieșire. Liderul conservator a făcut-o asumându-și conștient riscurile – era un jucător pasionat – din calcul politic, din dorința de a fi de folos țării și Suveranului, dar și din convingerea, care se va accentua pe parcursul războiului, că Tripla Alianță va fi câștigătoare [5, p. 17-23].

Iar evenimentele dramatice din toamna și iarna anului 1916/1917, când Armata Română, Familia Regală și administrația centrală au fost nevoite să se refugieze la Iași, păreau să dea dreptate liderului conservator. Acesta va rămâne în teritoriul ocupat de inamic, în calitate de președinte al Crucii Roșii și va ajuta substanțial locuitorii Capitalei. Spre deosebire de P.P. Carp și unii apropiați din jurul acestuia, refuză să accepte funcții publice oferite de ocupantul german, căutând să se mențină neutru și

să convingă autoritățile de necesitatea menținerii familiei de Hohenzollern pe tronul României.

Revoluția bolșevică din Rusia și încheierea păcii separate de la Brest-Litovsk au lăsat România singură pe Frontul Oriental, de la Marea Baltică la Marea Neagră. Ca urmare, după încheierea Armistițiului de la Focșani, la 3/16 decembrie 1916 și guvernarea Alexandru Averescu din perioada 27 ianuarie/9 februarie – 4/17 martie 1918, Regele Ferdinand și Ion I.C. Brătianu au hotărât că a sosit timpul să intre în scenă „rezerva regală”. Alexandru Marghiloman se afla, potrivit aprecierii lui Nicolae Iorga, „în ireparabilul unei situații din care – fără s-o fi căutat numaidecât, dar pe care n-o primise cu neplăcere – nu mai putea ieși” [6].

În articolul „România gătită” apărut în ziarul parizian *La Victoire* la 7 martie 1918, Gustave Hervé își exprima compasiunea pentru situația nedreaptă ce urma să i se rezerve țării noastre prin pacea cu Puterile Centrale, relevante în acest sens fiind următoarele aspecte: „România n-a fost învinsă de germani, ea le-a fost dată de revoluțiunea rusă legată de mâini și de picioare. Din acea zi [referire la încheierea păcii separate de la Brest-Litovsk, n.n.] viteaza armată română, care s-a reorganizat atât de repede cu ajutorul ofițerilor francezi și care în august 1917, la bătălia de la Mărășești, a frânt cumplit timp de 3 săptămâni furioasele atacuri ale lui Mackensen, nu mai avea o altă cale de ales decât aceea de a depune armele... Ea va cunoaște acum ce înseamnă pacea «fără anexiuni» a austro-germanilor. România pierde toată Dobrogea, adică ținutul cuprins între Dunărea de Jos și Marea Neagră cu singurul ei port Constanța. Ea va trebui să sufere dinspre Ungaria îndreptările de graniță pe care noi nu le cunoaștem încă îndeajuns, dar care vor îngădui vecinilor în cazul când România s-ar mișca, să coboare ușor de la munte la câmpie. Ea va fi nevoită cât va ține războiul să lase liberă trecerea trupelor austro-germane în drum spre Odesa. Nici vorbă că din punct de vedere economic ea cade cu totul în robia dușmanilor. Numai un exces de scrupul face pe aceștia să îngăduie încă o așa zisă independență. În realitate, însă, încercu-

ită și înlănțuită, România de azi încetează de a fi o națiune independentă. Ea devine un stat vasal al Pangermanismului” [7, f. 27].

Ca urmare, desemnarea Guvernului Marghiloman a constituit soluția de avarie, o „*man-ta de vreme rea*” a establishment-ului politic românesc de la acea dată, când se cautau soluții de a se salva ce se mai putea salva din Țară, Dinastie și Armată.

Alexandru Marghiloman își va asuma misiunea de a obține condiții cât mai bune pentru țară în situația dramatică de la începutul anului 1918. Eroarea „lordului valah” a fost aceea că și-a supraevaluat influența pe care o avea avea asupra Puterilor Centrale și va realiza ca a fost înșelat de aceștia. A crezut până aproape de final în victoria Germaniei și, ulterior, după înfrângerea acesteia, în rolul important pe care Berlinul avea să-l joace, în continuare, în Europa Centrală și de Sud-Est. Numai astfel poate fi explicat de ce Alexandru Marghiloman a dorit să racordeze România la politica Germaniei în Sud-Estul Europei și la Gurile Dunării.

Deși Pacea de la Buftea-București din 24 aprilie/7 mai 1918 a fost un act diplomatic realizat cu „cuțitul la gât”, în condițiile prăbușirii Frontului în Est, el a fost acceptat de întreaga clasă politică. Însă duritatea și nedreptatea prevederilor acesteia s-au răsfrânt asupra semantarului ei, Alexandru Marghiloman. Cineva trebuia să-și asume răspunderea semnării odiosului document. A încercat și generalul Alexandru Averescu, însă Regele Ferdinand și Ion I.C. Brătianu, au hotărât că este mai bine pentru țară ca acest rol să revină omului politic din teritoriul ocupat [5, p. 17-23].

Anul 1918 îi va aduce totuși și bucurii „lordului valah”, în guvernarea sa având loc unirea Basarabiei cu Regatul României, prima etapă a procesului de întregire națională, încheiat la 1 Decembrie 1918. Alexandru Marghiloman, spre deosebire de generalul Averescu, s-a implicat activ în acest proces, având sprijinul Antantei, dar și al Puterilor Centrale. A fost prezent la Chișinău, unde a primit, în numele Regelui, declarația de unire a Republicii Democratice

Moldovenești cu Regatul României, prezentată de Sfatul Țării, la 27 martie/9 aprilie 1918. Evident, meritul acestui important act istoric nu-i revine doar lui Alexandru Marghiloman, însă acesta a avut voința și determinarea de a imprima un curs de acțiune, fapt recunoscut de istoricii basarabeni și românii din stânga Prutului. De asemenea, Guvernul Marghiloman a autorizat intervenția Armatei Române în Bucovina pentru restabilirea ordinii interne și apărarea românilor din această provincie, anexată de Imperiul Habsburgic în anul 1775.

Este cunoscut și faptul că guvernarea Marghiloman a avut și limite, generate, printre altele, de faptul că se baza pe sprijinul unui Parlament ales sub ocupație străină, fără reprezentativitate, precum și că a luat o serie de măsuri restrictive, precum: menținerea stării de asediu și a cenzurii, decretul-lege privind obligativitatea muncii și culturilor agricole, legea arendărilor obligatorii, darea în judecată a Guvernului Brătianu și altele. De asemenea, unii contemporani i-au reproșat accentuat lui Marghiloman că a intenționat să refacă țara după o viziune proprie, că a scos la iveală acte de corupție din guvernarea liberală și că a uitat scopul pentru care a fost adus la putere. Alții însă, au apreciat devotamentul și curajul „lordului valah”, care s-a pus în slujba Regelui, asumându-și actul guvernării în condițiile grele în care se afla România în acele împrejurări. În spatele unor inerente calcule politice, a stat întotdeauna omul generos, dispus să-și servească țara cu patriotism. Eleganța comportamentului său a făcut, așa cum avea să afirme Regina Maria, ca totul să fie îndurat mult mai ușor decât cu un altul [5, p. 17-23].

Victoria aliaților noștri pe Frontul de Vest, sprijiniți de prezența militară a SUA, a determinat ca Antanta să învingă, iar România să-și desăvârșească unitatea națională la 1 Decembrie 1918.

„*Maurul își făcuse datoria, maurul trebuia să plece!*” În noul context politic, din noiembrie 1918, Alexandru Marghiloman va fi înlăturat brutal de la putere, iar guvernarea sa va fi supusă oprobiului public. Deși a adus servicii imense

țării, a fost ostracizat, etichetat „trădător” și blocat de a mai accede în arena politică a României Întregite. Cel care a avut puterea morală să își riște cariera politică în interesul țării, va da însă detractorilor săi replica ce se impunea [8, p. 7].

Ales deputat în primul Parlament al votului universal din România Mare, Alexandru Marghiloman va fi aplaudat frenetic la tribuna Adunării Deputaților, pe când răspundea, argumentat și convingător, la învinuirile aduse de Ion I.C. Brătianu, pe care sfârșitul războiului l-a găsit în tabăra învingătorilor. Același Ion I.C. Brătianu care, cu câteva ceasuri înainte să ia drumul refugiului către Iași, la începutul lui decembrie 1916, se întâlnește în secret cu Marghiloman, într-o cameră de hotel din București, spre a-și lăsa rămas bun: „Alexandre, dacă învinge Antanta – eu; dacă înving Puterile centrale – tu” [8, p. 7].

Pentru toate nedreptățile îndurate în ultima parte a vieții, Alexandru Marghiloman s-a revanșat în posteritate, prin memorabilele sale *Note politice*, apărute în 1927, la doi ani de la trecerea sa la cele veșnice. Lucrarea în cinci volume va fi retrasă și topită de autorități, deoarece prezenta istoria trăită și relatată de un mare învins și care contrasta cu versiunea învingătorilor [8, p. 7].

Despre Alexandru Marghiloman, părintele stenografiei românești, Henri Stahl, avea să consemneze: „Oratorul strălucit [Alexandru Marghiloman, n.n.] vorbește limpede și precis, într-o formă impecabilă, într-o frază turnată în bronz. Fără împetuozitate oratorică, fără a-și impune brutal voința, fără a cerși aplauzele masei prin ridicarea neașteptată a vocii după o perioadă învățată pe de rost, captivează prin eleganța expunerii, convinge prin chintesența ideilor, prin argumentarea logică ce i-o inspiră o sănătoasă experiență, o intuițiune puternică a realităților – inspiră maselor o absolută încredere în cinstea desăvârșită, în înalta garanție morală a vorbitorului, încât ai siguranța deplină a putinței de înlănțuire, prin acel om, a dorințelor de mai bine ale unei țări” [9, p. 1046].

La rândul său, Nicolae Iorga va realiza, la 13 mai 1925, un portret-sinteză al lui Alexandru

Marghiloman, scriind următoarele: „Un om s-a stins care a fost cu sau fără voia sa tragică victimă a unor împrejurări grozave. De un mar talent oratoric, unul dintre acele talente care n-au nevoie să strige nici să facă gesturi, ci sunt numai afluxul nesilit al unui suflet vibrant, de o dezinteresare personală absolută într-o țară unde politicienii cei mai bogați sunt cei mai nesățioși, de o perfectă anemitate în raporturi într-o societate unde cine se crede puțin își atribuie meritul de a fi brutal, Alexandru Marghiloman a fost om podoabă a vieții noastre politice” [6].

Note și referințe bibliografice:

1. Zub, Alexandru. *Discurs istoric și tranziție*, Institutul European, Iași, 1998, p. 7.
2. Stanomir, Ioan. *Contemplând crepusculul. Alexandru Marghiloman și memoria conservatoare*. În: „Idei în dialog”, anul IV, nr. 7 (34), Iulie 2007, p. 21-22.
3. Duca, I.G. *3 august 1914. Consiliul de Coroană de la Sinaia*. În: „Magazin istoric”, nr. 1/1976, p. 38-44.
4. Alexandu Marghiloman, *Note politice 1897–1924*, Vol. I (1897–1915), Cuvânt înainte Irina Vlăduca-Marghiloman, Argument: Constantin Toma, Primarul Municipiului Buzău, Ediție anastatică îngrijită de: Marius-Adrian Nicoară, doctor în istorie; Alfred Vasilescu, doctor în securitate națională; Ștefan Davidescu, editor, Buzău: Editura Alpha MDN, 2019, p. 230-236.
5. Pentru detalii, a se vedea și *Alexandru Marghiloman (1854–1925). Omul politic și epoca sa*, Teză de doctorat, doctorand Maria-Daniela Balan, conducător științific, Cercetător științific I dr. Mihai Ștefan Ceaușu, Academia Română, Filiala Iași, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași, 2018.
6. „Neamul Românesc”, 13 mai 1925.
7. Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond *Proprietari de moșii*, d. 3, f. 27.
8. Neagoe, Stelian. *Alexandru Marghiloman – dimensiunile unei personalități tragice*. În: Alexandru Marghiloman, „Discursuri parlamentare 1895–1920”, Vol. I (1895–1911), Ediție inedită și postfață de Stelian Neagoe, București: Editura Machiavelli, 2014, p. 7.
9. Marghiloman, Alexandru. *Discursuri parlamentare 1895–1920*, Vol. II (1911–1920), Ediție inedită și postfață de Stelian Neagoe, București: Editura Machiavelli, 2014, p. 1046.

**Alexandru Marghiloman – „Mantaua de vreme rea” a establishment-ului politic românesc
în anii 1916–1918. Repere**

Rezumat. Guvernul Alexandru Marghiloman din perioada 5/18 martie – 23 octombrie/5 noiembrie 1918 a constituit soluția de avarie, o „manta de vreme rea” a establishment-ului politic românesc de la acea dată, când se cautau soluții de a se salva ce se mai putea salva din Țară, Dinastie și Armată.

Alexandru Marghiloman își va asuma misiunea de a obține condiții cât mai bune pentru țară în situația dramatică de la începutul anului 1918. Eroarea „lordului valah” a fost aceea că și-a supraevaluat influența pe care o avea asupra Puterilor Centrale și va realiza că a fost înșelat de aceștia. A crezut până aproape de final în victoria Germaniei și, ulterior, după înfrângerea acesteia, în rolul important pe care Berlinul avea să-l joace, în continuare, în Europa Centrală și de Sud-Est. Numai astfel poate fi explicat de ce Alexandru Marghiloman a dorit să racordeze România la politica Germaniei în Sud-Estul Europei și la Gurile Dunării.

Cuvinte-cheie: Puterile Centrale, Pacea de la Buftea-București din 24 aprilie/7 mai 1918, soluție de avarie, salvarea existenței statului român, a Armatei și a Dinastiei.

**Alexandru Marghiloman – „the Mantle of Bad Weather” of the Romanian Political Establishment
in 1916–1918. Highlights**

Abstract. The government of Alexandru Marghiloman from March 5/18 to October 23 / November 5, 1918 was the solution to the damage, a “the mantle of bad weather” of the Romanian political establishment from that date, when solutions were sought to save what he could still be saved from the Country, the Dynasty and the Army.

Alexandru Marghiloman will undertake the mission to obtain the best possible conditions for the country in the dramatic situation of the beginning of 1918. The error of the “Wallachian Lord” was that he overestimated his influence on the Central Powers and will realize that he was deceived by them. He believed almost to the end in Germany’s victory, and later, after its defeat, in the important role that Berlin would continue to play in Central and South-Eastern Europe. Only in this way can it be explained why Alexandru Marghiloman wanted to connect Romania to German politics in South-Eastern Europe and to the mouths of the Danube.

Keywords: Central Powers, Peace of Buftea-Bucharest of April 24 / May 7, 1918, emergency solution, saving the existence of the Romanian state, the Army and the Dynasty.